

ISSN 1304-8120 | e-ISSN 2149-2786

Araştırma Makalesi * Research Article

Şairin Muhayyilesinde Asılı Duran Sözcükler: Tanpınar'ın Şiirleriyle Romanlarını Besleyen Müşterek Muhayyilenin İzlerini Sözcükler Üzerinden Sürmek

Words Hanging in the Poet's Imagination: The Follow a trail of the Common Imagination Feeding Tanpınar's Poems and Novels Through Words

Selim SOMUNCU

Doç. Dr., KSÜ, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, selimsomuncu@hotmail.com

Orcid ID: 0000-0001-9014-0944

Gamze ZAFER

Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı gamzezfr@gmail.com

Orcid ID: 0000-0002-9997-8249

Öz: Her sanatın bir ana malzemesi vardır. Resim sanatında boyanın, heykelde taşın, müzikte notanın ana unsur olması gibi edebiyatın da ana malzemesi sözcüklerdir. Büyük sanatkar herkesin sıradan eşya gözüyle baktığı bir nesneyi mükemmel bir estetiğe büründürebilir. Boya, taş, nota gerçek sanatkar sayesinde sıradan bir nesne olmaktan çıkar ve estetik bir değere dönüşür. Edebiyat eseri söz konusu olduğunda büyük sanatçıların herkesin günlük hayatta sıradan bir söz olarak kullandığı kelimeleri çok farklı çağrışımlarla zenginleştirmeleri ham malzemeyi sanatkarane bir şekilde işleyip estetik değere büründürmektir. Tanpınar da sözcüklere önem veren bir sanatçı olarak onlara özel anlamlar yüklediği gibi farklı eserlerinde tekrar eden söz ve söz gruplarını sıkça kullanır. Eserlerinde sıkça kullandığı sözcüklerden ilk akla gelen “eşik”, “rüya”, “zaman”, “ayna” çeşitli araştırmalara konu olur. Bu sözcüklerle birlikte eserlerinde tekrarlanan farklı sözcük ve söz grupları da mevcuttur. Özellikle şiir ve romanlarında müşterek bazı sözcükler ve tamlamalar sıkça karşımıza çıkar. Bunlar bazen şiirden romana bazen de romandan şiire taşınan imgeler olarak teşekkül eder. Bunların her biri Tanpınar'ın muhayyilesinde özel anlamlar kazanmış, sıradan sözcük yapıları olmaktan çıkarak şahsi imgeler haline gelmiş unsurlardır. Bu çalışma, Tanpınar'ın eserlerindeki semboller dünyasını da yansıtan imge ve sözcüklerin farklı eserlerinde yer alış şekillerini ve sıklığını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Hamdi Tanpınar, şiir, roman, imge.

Abstract: Every art has a main material. Just as colors in painting, stone in sculpture and notes in music, the main material of literature is words. A great artist can transform an object that everyone sees as ordinary goods into a perfect aesthetic. Therefore, the above-mentioned elements – color, stone, note – cease to be an ordinary stone and turn into an aesthetic value thanks to the real artist. When it comes to literary works, it can be thought of as enriching the words that everyone uses as an ordinary word in daily life with very different connotations, processing the raw material in an artistic way and putting it into aesthetic value. As an artist who attaches importance to words, Tanpınar also gives special meanings to them and frequently uses repetitive words and phrases in his different works. The first words that come to mind from the words he frequently uses in his works are “sill”, “dream”, “time”, “mirror”, which are the subject of many researches. Along with these words, there are also different words and phrases that are repeated in his works. Especially in his poems and novels, some common words and phrases appear frequently. These sometimes occur as images carried from poetry to novel

Received:11.05.2021

Accepted:05.01.2022

Published:30.04.2022

Atıf: Somuncu, S. & Zafer, G. (2022). Şairin Muhayyilesinde Asılı Duran Sözcükler: Tanpınar'ın Şiirleriyle Romanlarını Besleyen Müşterek Muhayyilenin İzlerini Sözcükler Üzerinden Sürmek. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 192-202. Doi: 10.33437/ksusbd.936433

---

and sometimes from novel to poetry. Each of these are elements that have gained special meanings in Tanpınar's imagination and have become personal images rather than ordinary word structures. In this study, the form and frequency of images and words that reflect the world of symbols in Tanpınar's works are mentioned in his different works.

Keywords: Ahmet Hamdi Tanpınar, poetry, novel, image.

GİRİŞ

Bir şair olarak Ahmet Hamdi Tanpınar, Mehmet Kaplan'ın bahsettiği üzere dilin imkânlarını en iyi bilenlerdir. Çeşitli tekniklerle yapılan göndermelerin Tanpınar'da mitoloji, tarih, sosyoloji ve psikoloji metinlerine yönelik olduğu dikkat çeker. Romanlarında farklı alanlara yapılan göndermelerin yanı sıra kendi eserleriyle kurduğu metinsel ilişkiler de dikkat çeker. Özellikle şiirleri ile romanları arasındaki ilişki dikkatli okumalarda kendini belli eder. "Antalyalı Genç Kıza Mektup"ta "Şiir, söylemekten ziyade bir susma işidir. İşte o sustuğum şeyleri hikâyeye ve romanlarımda anlatırım. Onun için mümkün olduğu kadar kapalı âlemler olmasını istediğim şiirlerimin anahtarlarını roman ve hikâyelerim verir. Mamafih roman anlayışım şiir anlayışından fazla ayrılmaz." (2013: 320) diyen Tanpınar, şiirleriyle romanları arasındaki sıkı ilişkiyi bir anlamda itiraf eder. Susarak yazdığını belirttiği şiirlerinde, bazı özel sözcüklere ve söz gruplarına yoğunlaştığı görülür. Şiirlerinde sıklıkla tekrar eden "eşik", "uyku", "rüya", "renk", "tesadüf", "aydınlık", "su" vb. sözcükler onun romanlarında da son derece belirleyici imgelere dönüşür. Buradan hareketle Tanpınar'ın, kimi sözcükleri sadece günlük hayattaki anlamıyla kullanmadığı görülür. Büyük şairlerin ekserisinde olduğu gibi o da bazı sözcüklere farklı anlamlar yükleyerek onları kendi simgeleri hâline getirir. Bu simgelerin izini süren dikkatli bir okur mutlak surette bunların anlam artalanlarını tek başına Tanpınar'ın şiirleri üzerinden ya da salt romanları üzerinden çözümleyemez. Dolayısıyla bu durumun, Tanpınar'ın şiirleri ile romanlarını birlikte okumayı gerektiren bir metinlerarası ilişkiyi doğurduğu söylenebilir. Onun muhayyilesinde sürekli var olan, bir nevi asılı duran imgeler şiirlerindeki kullanımlarıyla daha etkileyici hâle gelmekte ve bu etki sözcüklerin yanı sıra söz gruplarının benzerliğiyle de kendini sürdürmektedir. Gürbilek ve diğer bazı araştırmacıların da Tanpınar'ın romanlarında tekrar eden sözcüklere işaret ettikleri bilinmektedir. Bir nevi bu sözcükler yazarın önce içini boşaltıp, sonra doldurduğu sözcüklerdir. Yazar kelimelerle kurduğu bu dünyada bir anlamda kendi mitolojisini, şahsi masalını da yaratır. (Taburoğlu, 2019: 9)

Bu çalışmada Tanpınar'ın şiirleri ile romanları arasındaki sözcük ve söz grubu benzerliklerinin şiirleri ile *Huzur*, *Mahur Beste*, *Aydaki Kadın*, *Sahnenin Dışındakiler* ve *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* romanlarında ne ölçüde yer aldığı sorusu irdelenmiş, niceliksel veriler ve çözümlemelerle çalışma tamamlanmıştır. *Sahnenin Dışındakiler* ve *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* romanlarının diğer üç romana göre bu açılarından geri planda kaldığı tespit edilmiştir. Bu iki roman çalışmanın savına aykırılık teşkil etmek bir yana çalışmanın savını diğerlerine nispeten az da olsa desteklediği için onlar da çalışmanın kapsamı içine dâhil edilmiştir. Çalışmanın amacı; Tanpınar'ın roman ve şiirlerindeki biçimsel¹ benzerliğin izlerini sözcük ve söz grupları üzerinden sürmektir. Bu çalışmanın savı, Tanpınar'ın farklı konularda hatta farklı türdeki eserlerinin aynı muhayyile ve aynı imge dünyasıyla yazıldığıdır.

Huzur²

Dört bölümden oluşan romanda bölümler karakterlerin adını taşır: Mümtaz, Nuran, Suat ve İhsan. Yazarın, romanın her bölümünde, başlıkta adı geçen karaktere odaklandığı görülür. Romandaki kişilerin karakteristik özellikleri onların temsil ettikleri ruhsal durumları göstermesi bakımından önemlidir: Romanda karakterleri tasnif ederken de yine huzur olgusu devreye girer. Bu anlamda üç farklı grup insan karşımıza çıkar: "Huzuru temsil edenler, romanda huzuru inşa etmek için uğraşanlar; başta İhsan, Tevfik olmak üzere Emin Dede ve İclâl de bu gruptadır. Huzursuzluğu temsil eden özneler ise başta Suat, Yaşar olmak üzere Adile ve Muazzez de bu gruba dâhil edilebilir. Mümtaz ile Nuran ise araftadır, huzur ile huzursuzluk arasında gider gelir." (Somuncu, 2011: 172) Romanın arafta kalan öznelerinden biri olan

---

¹Burada biçimsel benzerlikle vezin, kafiye gibi dışsal özelliklerden ziyade yapısalılık izinde oluşan formalist teorilerin "biçim"i kastedilmiştir. Zira formalist yaklaşıma göre "biçim" dışsal özelliklerden çok içeriğe dair her tür unsuru kapsamaktadır.

² Romanların incelenme sırasında yayım tarihleri değil, çalışmanın temel çıkış noktası olan sözcüklerin yoğunluğu dikkate alınmıştır.

Mümtaz, Millî Mücadele yıllarında ailesini kaybeder, İhsan ve onun ailesiyle birlikte yaşamaya başlar. İlerleyen sayfalarda İhsan'ın hastalığı, bunun Mümtaz'da ölümü hatırlatan etkisi, Mümtaz ve Nuran arasında geçen aşk hikâyesi ve Suat'ın intiharı romanın temel dinamiklerini oluşturur. Dolayısıyla yukarıda adı geçen karakterlerin diyalogları ve ruh çözümlemeleri üzerinden yapılacak bir çözümleme romandaki huzur-huzursuzluk ekseninde oluşan imge dünyasına ilişkin önemli ipuçları verecektir.

Diğer romanlarında olduğu gibi *Huzur*'da da Tanpınar'ın şiir dünyasından izlere rastlanır. Bu izler kimi zaman sözcüklerde yer yer ise söz gruplarında kendini gösterir. Üstelik bu benzerlik ilişkisi kuran yapılar sıradan bir nesne nitelmesi şeklinde yapılar değil, çoğu zaman içrek ve imgesel değeri olan ya da Tanpınar'da özel anlamı olan imge/yapılardır. *Huzur*'da "rüya", "uyku", "ses", "musiki", "aydınlık", "eşik" gibi sözcüklerin sıkça tekrar ettiği görülür. Ancak daha önce de belirtildiği üzere Tanpınar'ın dünyasında bu sözcüklerin her birinin özel ve farklı anlamları vardır. Tanpınar'ın şiirleri ile *Huzur* romanı arasında bir tarama yapıldığında benzerlik gösteren söz gruplarının şu şekilde olduğu görülür:

Tablo 1. *Huzur* ve şiirler

Şiirlerinde Geçen Sözcük ve Söz Grupları ¹	<i>Huzur</i>
Yekpare, Geniş bir an (<i>Ne İçindeyim Zamannın</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Yekpare bir zaman... (s. 35) • Yekpare ve mutlak zaman... (s. 68) • Kâinatın bu tıslımlı yekpareliği... (s. 183) • Yekpare bir ruh ahengi... (s. 210) • Düz ve yekpare zaman... (s. 239)
Suyun uzaklaşan, yaklaşan sesi (<i>Uyanma</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Suyun sesi ve su sesi... (s. 32)
Mercan dallar (<i>Deniz Ufkunda</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Sade mercan dalları... (s. 15)
Kanat şakırtısı (<i>Selam Olsun</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Tek tük kanat şakırtısı... (s. 167)
Ömrün çemberi (<i>Siyah Atlar</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Varlığın çemberi... (s. 64) • Oluşun çemberinde... (s. 163)
Su nergisi (<i>Bir Heykel İçin</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Su nergisiyim... (s. 69)
Aynanın suları (<i>Başka Bir Yıldızda</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Uyuyan aynanın suları... (s. 128)
Rüyası ömrümüzün (<i>Her Şey Yerli Yerinde</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Esrarlı bir varlığın rüyası... (s. 186)
Zihnin eğişi (<i>Raks</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Zihnin eğişi... (s. 181)
Şifasız hüznü eşyanın (<i>Eşik</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Hüznün şifasızlığı... (s. 115)
Yeleler aevli, ağız köpüklü (<i>Eşik</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Yeleleri aevli siyah bir at... (s. 212)
Musiki dalga dalga yutuyor bizi (<i>Üst Üste</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Musiki gittikçe kudretini artırıyor, bir musallat fikir gibi insana saldırıyordu. (s.185) • Fakat musiki, zalim bir melek olmuş, onu peşinden kovalıyor, sarsıyor, altına alıyordu. (s.313)

¹ Bu sütunda parantez içerisinde verilenler söz gruplarının geçtiği şiir başlıklarıdır.

Eşyanın uykusu (<i>İnsanlar Arasında</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Eşyanın rahat ve mesut uykusunu... (s. 31) • Eşyanın uykusunu sarsıyor... (s. 266)
Karanlık su (<i>Hicret</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Karanlık su... (s. 32) • Karanlık suda... (s. 363)
Sarsıldı uzakta saat sesleri (<i>Senenin Son Gecesi</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Gittikçe hızını arttıran saat sesi... (s. 355)
Bir tanrı gülüyor eşyada yer yer (<i>Raks</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Hepsinden üstün bir şey eşyada gülümsüyordu... (s. 211)
Eski masal dilberleri (<i>Kış Bahçesi</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Bir geçmiş zaman dilberi... (s. 127) • Eski minyatürlerin dilberleri gibi... (s. 345)
Ana rahmi gibi (<i>Kış Bahçesi</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Bir anne rahmi gibi bu ışık parçalarını alışını... (s. 31)
Nazlı hayal (<i>Güller ve Kadehler</i>)	Küçük ve nazlı çocuk hayalinin... (s. 204)
Eşik (<i>Eşik, Hangi Eşikte, XV</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Daha on yedi yaşında Mümtaz kendisini bir eşğin önünde, onu geçmek için hazır buluyordu. (s. 39) • Zamanın eşğinde... (s. 49) • Birdenbire yirmi yedi yaşına açılan bir kapı ki bu gece eşğinde yatıyordu. (s. 132) • Ben çok hususi bir hali, otuz dokuzla kırk arasındaki bir haddi, en son eşği bekliyorum; onu aydınlatıyorum. (s. 355) • Bütün ıstıraplarım, orada, o eşikte bitecek... (s. 67) • Hakikatte büyük bir eşikteydi. (s. 110) • Yarın ... Bu acayip ve sihirli bir kapıydı. (s. 132) • Büyülü bir eşik... (s. 287)

Huzur ile şiirlerde geçen sözcüklerdeki benzerliğin ötesinde bu sözcüklerin benzer cümle yapıları içinde ya da aynı tamlama gruplarıyla kullanılması ve bu kullanımların çokluğu çalışmanın savını destekler niteliktedir. Tanpınar'ın şiirleri ile kurgusal eserleri, aynı muhayyilenin farklı bağlamlarda dışavurumudur. Bu benzerlikte tüm sözcük ve söz grupları dikkati çekse de bazıları daha fazla ön plana çıkar. Özellikle imge değeri kazanmış yapıların üzerinde durmak gerekirse bu bağlamda dikkati çeken sözcüklerden ilki "eşik"tir. "Eşik" başlıklı şiirinin yanı sıra kimi şiirlerinde de bunun müstakil bir imge olarak görünmesi tesadüf değildir. Şiirlerdeki kullanımlarla birlikte *Huzur* romanına bakıldığında; romanda yer alan "eşik" in, sözcüğün gerçek anlamından ziyade sözcüğe yeni anlamlar yüklenerek kullanıldığı görülür. "Eşik" Tanpınar'ın dünyasında sihirli, büyülü ve bazen aşılabilir olarak ifade edilir. "Eşik" in anlamı, kullanımı, işlevi ve niteliği romandaki karakterlerin ruh hâline göre değişim gösterir. Bu bağlamda dikkat çeken en önemli kullanım benzerliği "Eşik" şiirinde geçen birkaç tamlamanın aynen *Huzur* romanında da geçiyor oluşudur. "Eşik" te geçen "Şifasız hüznü eşyanın" dizesi *Huzur* 'da "Hüznün şifasızlığı" ... (s.115) şeklinde yer bulur. Yine "Eşik" te geçen "Yeşiller alevli, ağız köpüklü" dizesi, *Huzur* 'da "Yeşilleri alevli siyah bir at..." (s. 212) şeklindedir. Ayrıca Tablo-1'de son satırda verilen eşik ve eşikle ilgili imgeler, *Huzur* 'da eşik imgesinin mükerrer kullanımları ve eşik'in bağlamı hakkında ciddi ipuçları verir. Türkçede eşik daha çok mekânsal bir belirteç iken Tanpınar'da özellikle "Zamanın eşğinde" gibi

kullanımlarla yer yer zamansal bir yapı olarak karşımıza çıkar. Hatta “eşik”in yaş ile ilgili çeşitli çağrışımları simgelemesi de aslında yine anlam itibariyle sembolik bir zaman belirteci yüklemesi yapıldığını gösterir. Huzur’da geçen; “Birdenbire yirmi yedi yaşına açılan bir kapı ki bu gece eşiginde yatıyordu...” cümlesi ile “Ben çok hususi bir hali, otuz dokuzla kırk arasındaki bir haddi, en son eşigi bekliyorum; onu aydınlatıyorum.” cümleleri yaşça bir olgunlaşmanın sınırında olma, bir aşamayı geçebilme ile geçememe arasında kalışın ifadesi olarak belirginleşir.

Yine Huzur’da sihirli bir kapı olarak tanımladığı eşigi, bir kurtuluş, belki de huzuru buluş yani bizzat huzur’a eşdeğer olarak kullanır. Romanın bir başka yerinde geçen “Bütün ıstıraplarım, orada, o eşikte bitecek...” (s. 67) ifadesi de bunu doğrular. Eşik’in anlam artalanının zenginliği ve hem şiirde hem de romandaki bu ciddi karşılığı *Huzur*’a ilişkin bir düşünceyi akla getirir. Tanpınar romana *Huzur* yerine başka bir isim bulacak olsaydı bu adlandırmanın “eşik” olma ihtimali yüksek olabilirdi.

Huzur’da, Tanpınar’ın şahsi simge hâline getirdiği sözlüklerden “aydınlık”, “billur” ve “sonsuzluk”un sık kullanıldığı görülür. Bu sözcükler *Huzur*’un yanı sıra şiirde de karşımıza çıkar. “Billur avize”, “billur kadeh”, “tılsımlı kadeh”, “tılsımlı ayna”, “aynanın suları”, “eşyanın uykusu” şeklinde birbirinden doğan tamlamalar şeklinde ortaya çıkan bu imgeler adeta kaynağı kendi içinden gelen bir gizemle birlikte çoğaldıkça zenginleşir. Aydınlık olan kadeh büyülenir, büyü uykuya geçer, uyku eşyaya siner, “böylece Tanpınar birbirine durmadan göz kırpan, aralarında sürekli haberleşen sözcükleriyle çoğu zaman kapalı bir semboller dünyası” yaratır. (Gürbilek, 2020: 129) Bu dünya, şiirlerde kendini ortaya çıkarıp romanlara temas eder. Bunlara ek olarak ilerleyen bölümlerde ortaya konacak olan bir başka husus daha vardır: Tanpınar, muhayyilesinde yer alan ve kendine göre anlamlar yüklediği kimi sözcükleri romanlarında farklı tamlamalar hâlinde de kullanır. Şiirlerinde yer alan “ürkek düşünce” (2018: 56) tamlamasının *Huzur*’da “ürkek tebessüm” (2010: 154), *Mahur Beste*’de “ürkek parıltı” (2010:39), *Aydaki Kadın*’da ise “ürkek bakış” (2009: 170) şeklinde yer aldığı görülür. (Bu duruma benzer örnekler ilerleyen bölümlerde de aktarılmıştır.)

Yazar, *Huzur* romanında bire bir aynı olan sözcük ve söz gruplarına yer vermenin yanı sıra biçimsel olarak bire bir aynı olmayıp mana itibariyle birbirinin neredeyse aynısı olan kullanımlara da yer vermiştir. Bu bir nevi şiirde yer alan bir imge ve onun çağrıştırdığı anlamsal yapının romanda farklı bir şekilde tezahür etmesi olarak açıklanabilir. Sözelimi musiki çerçevesinde şiirde geçen “musiki dalga dalga yutuyor bizi” dizesinin *Huzur*’da “Musiki gittikçe kudretini artırıyor, bir musallat fikir gibi insana saldırıyordu.” (Tanpınar, 2010: 185) şeklinde yer alması dikkate değerdir. Yazarın bununla da yetinmeyip benzer manayı romanın farklı bir yerinde; “Fakat musiki, zalim bir melek olmuş, onu peşinden kovalıyor, sarsıyor, altına alıyordu.” (Tanpınar, 2010: 313) şeklinde tekrar etmesi Tanpınar’ın musiki algısının insanı sarsan, benliğini ezerek sorgulatan varoluşsal bir kavram olduğunu göstermekle birlikte Tanpınar’ın şairliğinin ve romancılığının ortak bir düzlemde yer aldığını da gösterir.

Mahur Beste

Tanpınar’ın 1944 yılında tefrika edilen ve 1975 yılında basılan romanıdır. Romanın başkarakteri olan Behçet Bey ablasının torunu Cavide ile birlikte yaşayan, düzeninin bozulmasından her dakika endişe duyan, eşyalarla ve saatlerle bağ kurmuş bir roman kişisidir. Roman onunla başlayıp onun etrafındaki insanlara temas ederek genişler. Behçet Bey’in zihninden geriye dönüşlerle tanıtılan karakterlerden İsmail Molla, oğlunun yetişme tarzından ve karakterinden hoşnutsuzdur. Atiye’nin babası Ata Molla, damadından hazzetmez hatta sırf onu görmemek için kızını da görmemeye razı olur. Diğer karakterler ise eserin politik yönünü temsil eden Sabri Hoca ile Behçet’in eşi olan ve romana adını veren bestenin yapıldığı aileden gelen Atiye’dir

Tanpınar’ın müzik ile olan ilişkisi bu romanda kendini fazlasıyla hissettirir. Romanın adı, Türk müziğinde önemli bir yeri olan “mahur” makamından gelir. Tanpınar’ın diğer eserlerinde de rastlanan bu makam, onun eserleriyle musiki arasındaki muvaziliği gösterir.

Bu benzerliğin diğer bir boyutu, *Huzur*’da olduğu gibi, *Mahur Beste*’nin de Tanpınar’ın şiir dünyası ile olan yakınlığıdır. Tanpınar şiirindeki imgeler *Mahur Beste*’de de karşımıza çıkar. Aşağıdaki tabloda *Mahur Beste* ile Tanpınar’ın şiirleri arasındaki söz ve söz gruplarının benzerliği gösterilmiştir:

Tablo 2. Mahur Beste ve şiirler

Şiirlerinde Geçen Sözcük ve Söz Grupları	Mahur Beste
Yekpare, Geniş bir an (<i>Ne İçindeyim Zamanın</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Yekpare uyku... (s. 18) • Geniş bir zaman istiyordu... (s. 145)
Eşik (<i>Raks</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Karanlığın eşiğinde... (s. 86) • Sevginin, merhametin eşiğini... (s. 109) • Bir türlü atlayamadığı bir eşiğin üstünde... (s. 112) • Hikmetin eşiği... (s. 193) • Ölümün eşiğinde... (s. 127)
Gecenin meyvesi (<i>Defne Dalı</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Onlar sefil ömrünün meyvalarıydı. (s. 179)
Ölümlerin rüyası (<i>Bir Gün İcadiyede</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Uyanan ölüm... (s. 185) • Ölüm uykuların... (s. 16)
Uyku sularında (<i>Uyku Sularında</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Uyutucu bir su gibi... (s. 76)
Rüyası ömrümüzün çünkü eşyaya siner (<i>Her Şey Yerli Yerinde</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Zaman ve insan tecrübesini kutsi bir büyü gibi kendi varlıklarında taşıyan bir yığın eşya vardı. (s. 18)
Billur bir avize (<i>Bursa'da Zaman</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Avizenin billurlarında... (s. 78) • Tavandaki renkli Bohemya billurundan küçük avizenin... (s. 120)
Karanlık su (<i>Hicret</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Su o kadar derin, o kadar karanlıktı. (s. 26)
Sarsıldı uzakta saat sesleri (<i>Senenin Son Gecesi</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Gene saat seslerini gördü. (s. 29) • Artık saat seslerinden bıkmıştı. (s. 29) • Behçet Bey artık eskisi gibi saat seslerini teker teker fark etmiyordu... (s. 30) • Hangi zamanı saydıkları bilinmeyen bir yığın saat tıkırtısı içinde uyuyordu. (s. 16) • Adi masa saatinin tıkırtısı... (s. 75)

Görüldüğü üzere *Mahur Beste* ile Tanpınar'ın şiirleri arasındaki söz gruplarının benzerliği de azımsanmayacak ölçüdedir. Bu benzerlikte tüm sözcük ve söz grupları dikkati çekse de bazıları daha fazla ön plana çıkar. Bazılarının, özellikle imge değeri kazanmış yapıların üzerinde durmak gerekirse bu bağlamda dikkati çeken sözcüklerden ilki "eşya"dır. "Eşya" sözcüğü, *Mahur Beste*'deki sık kullanımı ve romanın anlam dünyasına kazandırdığı zenginlikle dikkat çeker. Bir nevi yazar, roman ve şiirlerinde eşyaya yüklediği anlamı eşya üzerine yansıyan ruha göre seçer. (Taburoğlu, 2019: 70) Bu durum Tanpınar'ın "eşya" sözcüğüne yaklaşımını açıklar. *Huzur*'da Mümtaz ile eşya sözcüğü arasında kurulan bağ bu duruma örnek gösterilebilir. *Mahur Beste* romanında ise eşya sözcüğü kendine yüklenen özel

anlamaların ve ruhun yanında bir tutkunun da ifadesidir. Tanpınar “eşya” dediğinde, aynı anda hem alelade bir nesneden, vasıfsız bir maddeden hem de gizemli bir varlıktan söz ediyor gibidir. Nitekim Behçet Bey eşyalara tutkun bir karakterdir.

“Ve Behçet bey hayatını hatıralarıyla beraber topladığı odada bütün gününü, tamir ettiği saatlarla, ciltlediği kitaplar arasında, her biri belli başlı iki atelye gibi olan masaların birinden öbürüne giderek geçiriyor ve gece oldu mu, mutlak bir ebediyet imaniyle içtimai mevki fikrini o kadar garip surette birleştiren eski Mısır hükümdarlarının bütün zenginliklerini topladıkları mezarlarında ölüm uykularını uyumaları gibi, o da bu sevdiği eşya arasında, hangi zamanı saydıkları bilinmeyen bir yığın saat tıkırtısı içinde uyuyordu.” (Tanpınar, 2010: 14)

Mahur Beste'de ve şiirlerindeki kullanım ortaklığı olan bir diğer sözcük ise “ölüm”dür. *Mahur Beste* romanında Behçet Bey aracılığıyla tanıtılan kişilerin çoğu ölüdür ve roman boyunca ölüm sürekli gündemdedir. Ölümün eşiklerinde gezilir, ölüm uykuları uyunur ve ölüm sularında yüzülür. Romanda su ve ölüm arasında kurulan ilişki de önemlidir. *Mahur Beste* ile şiirlerinde, suyun kararması ve su nergisleri sıklıkla yer alır. -Bu durum *Huzur*'un da belirgin bir özelliğidir.- Gürbilek, Tanpınar'ın, Shakespeare'in ünlü oyunu *Hamlet*'ten etkilendiğini ve bu etkinin romanları, düz yazıları ve şiirlerinde kendini gösterdiğini belirtir: “*Dikkatli Tanpınar okurları, Shakespeare'in kahramanlarından birinin Tanpınar için anlamlı bir figüre, inatçı bir imgeye, zamanla bir sembole dönüşmüş olduğunu fark edeceklerdir. Hamlet'in Ophelia'sıdır bu.*” (2020:101) Gürbilek, Ophelia'nın romanlarda ikincil figürlerle karşımıza çıktığını söyler. *Huzur*'da Macide, *Mahur Beste*'de Atiye, *Sahnenin Dışındakiler*'de Rezzan Hanım ikincil figürlere örnektir. *Aydaki Kadın*'da ise bizzat Ophelia'nın adı geçer. Shakespeare'in bu oyunun Tanpınar'ın muhayyilesinde bıraktığı izler ve bunların yansımaları olarak eserlerdeki su ve ölüm ile ilgili sözcük ve tamlamaların sıklığı da Ophelia'ya bağlanabilir.

Tanpınar'ın şiirlerinde sıkça geçen “yekpare” sözcüğünün de romanlarında özel bir yeri vardır. Onun eserlerinde, belki de bu çalışmanın ortaya çıkmasını tetikleyen, hem yekpare olan hem de yarım kalan, tamamlanmayan imgelerin varlığı yadsınamaz. Gürbilek, bu yarım kalma imgesini de Ophelia ile açıklamaktadır. Çünkü Ophelia öldüğünde rüyası ve şarkısı yarım kalır. (2020: 103) Bir anlamda bu yarım kalmışlık hissi Tanpınar'ı sürekli olarak aynı imgeler çevresinde yazmaya itmiştir. Şiirlerindeki “yarım rüya” terkiibi; *Huzur*'da “yarım uyku”, *Mahur Beste*'de “yarım talih” şeklinde kullanılır. Yarım kalma imgesinin yanı sıra bütünlük; şiirde “yekpare an”, *Huzur*'da “yekpare zaman”, *Mahur Beste*'de ise “yekpare uyku” biçiminde yer alır. Verilen örnekler Tanpınar'ın eserlerinin müşterek muhayyilenin ürünü oldukları düşüncesini, şairin şiirleri ile *Mahur Beste*'deki sözcük ve söz gruplarının benzerliği üzerinden destekler.

Huzur'da olduğu gibi *Mahur Beste*'de de “eşik” imgesinin ayrı bir yere sahip olduğu görülür. *Mahur Beste*'de *Huzur*'daki kullanımdan farklı olarak zamansal çağrışımlardan bağımsız bir işlevle karşımıza çıkar. Sevginin eşiği, merhametin eşiği, hikmetin eşiği gibi ifadeler eşiğe duygusal, bilişsel anlamlar yüklerken karanlığın eşiği, ölümün eşiği gibi ifadeler ise birbirini çağrıştıran ifadeler olarak görünür.

Tabloda verilen sözcük ve söz gruplarının ortaklığının yanı sıra şiirlerinde geçen özel tamlamaların, romanlarda farklı biçimlerde kurulduğu dikkat çeker. Şiirlerinde geçen “gül kasırgası” (2018: 56) tamlaması, *Huzur*'da “yıldız kasırgası” (2010: 143) ve “hasret kasırgası” (2010: 304) şeklinde karşımıza çıkarken *Mahur Beste*'de “merhamet tufanı” (2010: 29) olarak yer alır. Örneklerde belirtildiği üzere Tanpınar, benzer kavramları yer aldıkları durumlara göre özel terkipler hâline getirir, onları farklı biçimlerde de kullanır.

Aydaki Kadın

Aydaki Kadın Tanpınar'ın tamamlamadığı romanıdır. Yazarın ölümünden sonra tamamlanarak yayımlanan romanın ilk baskısı 1987'de yapılır. Başkarakter Selim romanda mirasyedi olarak tanıtılır. Parasız kaldığı için köşkünü satılığa çıkaran Selim, “İflas” adında bir roman üzerinde çalışmaktadır. *İflas* da *Aydaki Kadın* gibi yarım kalmış bir metindir. Romandaki olaylar Selim'in eski aşkı Leyla'nın verdiği partide gelişir. *Aydaki Kadın*, dönemin bürokratlarından siyasetçilerine, sanatçılarından iş adamlarına farklı kesimlerden yaşamlara dair fotoğraflar çeken ve toplumsal yozlaşma üzerinden sosyolojik analizlere kapı aralayan bir roman olma özelliği gösterir.

Tanpınar romancılığının hemen hemen bütün karakteristik özelliklerini taşıyan *Aydaki Kadın*

(Özcan, 2010: 227) sadece diğer romanlarıyla benzerlik göstermesi açısından değil, çalışmanın önceki bölümlerinde aktarıldığı üzere Tanpınar'ın şiirleriyle ortak özellikler taşıması bakımından da dikkate değerdir. Tanpınar'ın romanlarının birbiriyle ve şiirlerle olan benzerliği, *Aydaki Kadın*'da da belirginleşir. Aslında Tanpınar bu roman için; bir nevi *Aydaki Kadın*'ı, *Huzur* ve şiirlerle aynı atmosferde buluşturmak şeklinde bir tasarıda bulunmuştur. (Enginün, Kerman, 2007: 129) Romanda geçen sözcük ve söz gruplarının yer aldığı tablo şu şekildedir:

Tablo 3. Aydaki Kadın ve Şiirler

Şiirlerinde Geçen Sözcük ve Söz Grupları	<i>Aydaki Kadın</i>
Aydınlığın hendesi (<i>Yavaş Yavaş Aydınlanan</i>)	• Aydınlık oyununa... (s. 191)
Suyun uzaklaşan, yaklaşan sesi (<i>Uyanma</i>)	• Değişen su sesleri de onun sesiydi. (s. 67) • Delikten akan suyun sesi... (s. 138)
Mercan dallar (<i>Deniz Ufkunda</i>)	• Mercan dalların... (s. 105)
Kanat şakırtısı (<i>Selam Olsun</i>)	• Bütün bu insanlar kanat şakırdatan acayip kuşlar gibi alkışlıyorlar... (s. 141)
Su nergisi (<i>Bir Heykel İçin</i>)	• Su nergislerine... (s. 32) • Su nilüferlerine... (s. 208)
Puslu aydınlık (<i>Gezinti</i>)	• Puslu bir mavilikten... (s. 17)
Masal meyvası (<i>Hatırlama</i>)	• Masal kayığı ... (s. 106) • Masal kuşu... (s. 193)
Mor aydınlık (<i>Mavi, Maviydi Gökyüzü</i>)	• Mor aydınlık... (s. 208)
Mahrem mırıltı (<i>Deniz</i>)	• Mahrem sesi... (s. 182)
Gül kasırgası (<i>Raks</i>)	• Dans kasırgası... (s. 133)
Eşik (<i>Eşik, Raks</i>)	• İnsan ömrünün belki de en mühim eşiklerinden birini atlamıştı. (s. 52) • Ömrünün bu ilk aşığı büyük eşğinde... (s. 58) • Hayatın eşğinde... (s. 43) • Düşüncenin eşğinde... (s. 43)
Gül fırtınası (<i>Raks</i>)	• Aşk fırtınası... (s. 81)
Eski masal dilberleri (<i>Kış Bahçesi</i>)	• Muhayyilesindeki masal yüzünü, ebedi kadın çehresini aldı. (s. 121) • Bir masal kuşu... (s. 193)
Ruh muammasının ürperışı (<i>Eşik</i>)	• Hilkat muamması... (s. 215)
Zaman çemberi ve üzerine kapanması (<i>Zaman Kırıntıları</i>)	• Gerçekten aşılmaz bir çember içinde... (s. 122)
Oluşun lahzası (<i>Üst Üste</i>)	• Oluşun tesadüfüne... (s. 175)
Ana rahmi gibi sıcak ve yüklü (<i>Kış Bahçesi</i>)	• Sıcak ve dinlendirici, unutma gibi, uyku gibi, ana kucağı, ana rahmi gibi... (s. 23)
Gölge adım (<i>İnsanlar Arasında</i>)	• Gölge adımlarla... (s. 50)
Karanlık su (<i>Hicret</i>)	• Karanlık suda... (s. 190)
Bir başka âlem (<i>Yağmur</i>)	• Büsbütün başka bir âlemde. (s. 28)

Romanda geçen sözcük ve söz gruplarının yer aldığı tablo da günlüklerde belirtilen ve yukarıda bahsedilen amacın başarıya ulaştığını gösterir. Tabloda görüldüğü üzere dokuz tamlama hemen hemen hiç değişmeden yer almıştır. *Aydaki Kadın*'da, şiirlerde ve *Huzur*'da geçen bazı tamlamaların küçük değişikliklerle tekrar etmesi de dikkat çeker. Şiirde "masal dilberi" ve "masal meyvası" şeklinde olan yapı "masal yüz", "masal kayığı" ve "masal kuşu" şeklinde en az üç kez romanda geçmiştir. Şiirde "eski masal dilberleri" şeklinde görülen tamlama; *Huzur*'da "geçmiş zaman dilberleri", *Aydaki Kadın*'da ise "masal yüzü" şeklinde yer alır. Makalenin *Mahur Beste* bölümünde bahsedilen "gül fırtınası", *Aydaki Kadın*'da "aşk fırtınası" olmuştur. Bu Tanpınar'ın edebi muhayyilesindeki mitolojik ve masalsı unsurlara gönderme olarak da okunabilir.

Şiirlerinde olduğu gibi *Aydaki Kadın*'da da "aydınlık", "su" ve "eşik" gibi imgeleri –farklı tamlama yapıları içinde- sıklıkla kullanması dikkat çeker. "Eşik" imgesi de *Aydaki Kadın*'da farklı şekillerde en az dört kez geçer. Şiirde geçen "su nergisi" tamlaması romanda hem "su nergisi" hem de "su nilüferleri" şeklinde yer alır. *Aydaki Kadın*'da geçen "su" ile ilgili sözcükler ve romanın içeriği düşünüldüğünde, roman boyunca manolyalara, su nilüferlerine benzeyen kadın yüzlerinde zaten çoktan hazır beklemekte olan imge, Ophelia'yı akla getirir. (Gürbilek, 2020: 101) *Aydaki Kadın*'da, muhayyilesinde asılı duran ve derinden etkilendiği Ophelia'dan isim olarak bahseden Tanpınar, Ophelia'yı kullandığı sözcük ve söz gruplarıyla eserin biçimsel boyutuna da dâhil eder. Gürbilek de *Aydaki Kadın*'da yer alan bu türden söz gruplarına ve imgelere dikkat çeker:

"Selim'in tıpkı bir cenin gibi kendi üstüne büzülmüş halde uyanışı açıkça doğum anına benzetilmiştir. "Bir nevi deniz mağarasına benzeyen besleyici, sıcak ve çok rahat bir vasattan kopmuş olmanın duygusu"yla uyanır Selim. Bütün bir su sembolizmi ("ılık ve durgun, yüklü su", "sıcak ve dinlendirici su", "kendi içinden aydınlık, pırıl pırıl tutuşan büyük su nergisleri") yine bir tamlık yaşantısından uzaklaşmanın, rüyadan, "su ile hemhal" olmaktan, "geniş hayat"tan hep aynı dar hayata düşmenin anahtar sembolleri olarak yine yerlerini almışlardır sahnede. Doğmak ana kaynaktan uzaklaşmak, rüyadan uyanmak, terkinin dışına fırlamak, çatışma ve kaygı dolu dış dünyaya doğmak demektir. Suyun aynanın saf billuruyla ("aynanın sularında") olduğu kadar uykuyla ("uykunun sularında") ve durmuş zamanla ("zaman nehrinin sularında") eşleştirildiği bir dünyadır bu." (Gürbilek, 2020: 112)

Gürbilek'in bahsettiği bu husus önceki bölümlerde değindiğimiz su imgesi çevresinde oluşturulan yapılara yönelik yorumları bir yönüyle teyit eder. Aynı zamanda "su" ile ortaya çıkan sözcüklerin yanına doğum, sıcak ve yüklü ana rahmi de -ana rahminden kopuş- eklendiğinde çağrışımlar birbirini tamamlar. Ana rahmi ve uyku halinin *Aydaki Kadın*'da birbirine çok yakınlaştırıldığı söylenebilir. Bu durum Tanpınar'ın şiirleri için de geçerli olup hatta şiirlerde aynı dize içinde geçen bu yapıların romanda aynı cümle içinde geçiyor olması müşterek muhayyilenin "eşik" gibi güçlü imgelerden vazgeçmediğine de işarettir.

Saatleri Ayarlama Enstitüsü

Saatleri Ayarlama Enstitüsü Hayri İrdal ve Halit Ayarcı karakterleri üzerine kurgulanmış bir romandır. Hayri İrdal, kendisine küçük yaşta hediye gelen saatten çok etkilenir ve bu etkiyle Nuri Efendi adında bir saatçinin yanında çırak olarak işe başlar. Birinci Dünya Savaşı'nda askerlik yapan Hayri İrdal, askerliğini bitirip İstanbul'a dönünce burada ilk evliliğini yapar. Eşinin ölümünün ardından İspritizmacılar Kulübü'ne giren Hayri İrdal, bu kulüpte tanıştığı Pakize ile ikinci evliliğini yapar. Ruh doktoru olan Ramiz, Hayri'yi, Halit Ayarcı ile tanıştırır. Halit, Hayri İrdal'ın saatlere olan ilgisinden hareketle ona "Saatleri Ayarlama Enstitüsü"nü kurmayı teklif eder ve enstitü kurulur. Beklediklerinden daha büyük bir ilgiyle karşılaşan ve gittikçe nam salan enstitünün gereksiz olduğunun fark edilmesi üzerine kapatılması gündeme gelir. *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*, gereksiz olmasına rağmen varlığını devam ettirmeyi başaran bir kurumdur. Tanpınar, romanda yer alan bu kurum üzerinden toplumdaki aksayan kurumları eleştirir. Roman "adından da anlaşılacağı gibi, zamana ayak uydurmaya yönelik toplumsal ve kurumsal çabaların nasıl komik sonuçlara yol açabileceğinin hicvidir..." (Gündüz, 2009: 248) *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*, Tanpınar'ın diğer romanlarının yanında farklı bir çizgiyi temsil eder. Bu romanı diğer romanlarından ayıran en belirgin özellik, ince bir zekânın ürünü olan ironik üsluptur.

Romanın öne çıkan diğer belirgin özelliği, adından da anlaşılacağı üzere zamanla ilgili olmasıdır. Romanın tamamına saat ve zaman kavramları hâkimdir. Zamanın unsurlarından saat, dakika, saniye ve salise anlatı boyunca sıkça karşımıza çıkan simgelere dönüşür. *Mahur Beste*'de duyulan mahur musiki;

Huzur'da duyulan Boğaz esintisi, tatlı ve yumuşak sesler, eski musikiler bu romanda yerini büsbütün saat seslerine, zaman felsefesi çerçevesinde oluşturulmuş imgelere bırakır.

Saatleri Ayarlama Enstitüsü'nün şiirlerle olan ilgisi, "zaman" kavramının kullanımı ile ortaya çıkar. Tanpınar'ın muhayyilesinde çok özel bir yeri olan ve üzerinde pek çok çalışma yapılan "zaman" kavramı "*Bursa'da Zaman*" şiirinde nasıl orijinal ve üst düzey imgelerle ifade edilmişse *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* romanında da bu orijinallikle işlendiği söylenebilir.

Tablo 4. Saatleri Ayarlama Enstitüsü ve Şiirler

Şiirlerinde Geçen Sözcük ve Söz Grupları	Saatleri Ayarlama Enstitüsü
Yıldız Kervanı (<i>Bir Gül Bu Karanlıklarda</i>)	• Zaman kervanına kattığı hurda saatler gibi... (s. 34)
Sonsuz (<i>Zaman Kırıntıları</i>)	• Sonsuz boşluk içinde... (s. 159)

Tabloda da görüldüğü üzere, Tanpınar'ın şiirlerde kullandığı "yıldız kervanı" tamlamasının romanda "zaman kervanı" şekline dönüşmesi, yine şiirlerinde sıklıkla tekrar eden "sonsuz" sözcüğünün romanda farklı şekillerde özellikle "sonsuz boşluk" terkiibiyle karşımıza çıkması *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*'nün diğer romanlardaki kadar yoğun olmasa da Tanpınar'ın şiirleriyle paralel imgeleri içerdiği sonucuna ulaştırır. Bir nevi Tanpınar'ın şiir muhayyilesinde baştan beri çok önemli bir yer tutan zaman; *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* ile bütüncül bir şekilde tecessüm ederek modern bir biçimi -yani romanı-kullanarak tarihsel-toplumsal bir metaforun değişimi, dönüşümü ve hatta ironisi şeklinde karşımıza çıkar.

Sahnenin Dışındakiler

Sahnenin Dışındakiler ile Tanpınar'ın şiirleri arasında bire bir örtüşen söz ve söz gruplarının azlığı bu romanı çalışma boyunca üzerinde durduğumuz diğer romanlardan ayırır. Fakat bu romana, Tanpınar'ın diğer metinleriyle kurduğu ilişki açısından bakıldığında birkaç hususa değinmeden geçmemek gerekir. *Sahnenin Dışındakiler*, belki doğrudan Tanpınar şiirleriyle değil ama *Huzur* ve *Mahur Beste* romanlarıyla rahatlıkla ilişkilendirilebilir bir metin olma özelliği gösterir. *Mahur Beste*'nin son kısmını içermesi dışında *Huzur*'da başlaması beklenen ikinci dünya savaşının *Sahnenin Dışındakiler*'de fon olarak kullanıldığını söylemek mümkündür. Bu bağlantılar doğrultusunda *Sahnenin Dışındakiler* romanını hem *Huzur* hem de *Mahur Beste* ile birlikte düşünmek doğru olur. Salt bu yönüyle bile *Sahnenin Dışındakiler*'i, Tanpınar'ın şiirleriyle romanlarını besleyen müşterek muhayyilenin içinde değerlendirmek makul olacaktır. Ayrıca yine gerek Ophelia gerekse sık tekrarlanan "zaman", "sır" ve "su" gibi sözcüklerle *Sahnenin Dışındakiler*, diğer romanlara nispeten az da olsa Tanpınar'ın muhayyilesinde asılı duran imgelerle temas halinde olan bir metin olma özelliği gösterir. Ayrıca yazarın muhayyilesinde oldukça büyük yere sahip olan "zaman" bu romanda 370 kez ve "su" ise 18 kez tekrar etmektedir.

SONUÇ

Tanpınar'ın, üstadı Yahya Kemal gibi metinlerinin oluşumunu, olgunlaşmasını zamana yaymasının bir sonucu olarak sürekli bir şekilde üretimde olma şeklinde özetleyebileceğimiz durum, şairin farklı türden metinlerini birbirine yaklaştırmış, farklı eserleri arasında daha sıkı bir bağın, bir nevi şairin muhayyilesinde asılı duran ve her sıkıştığında imdadına yetişen imgelerin hatta şiirleriyle romanlarını besleyen müşterek muhayyilenin oluşumunu kaçınılmaz kılmıştır.

Bu çalışma ile Tanpınar'ın zengin şiir muhayyilesinde asılı duran sözcüklerin romanlarında nasıl ve ne sıklıkla yer bulduğu ortaya konulmaya çalışıldı. *Huzur*, *Mahur Beste*, *Aydaki Kadın*, *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* ve *Sahnenin Dışındakiler* ile şiirlerinin taranmasından ortaya çıkan veriler, tablolar aracılığıyla aktarıldı. Çalışma boyunca paylaşılan veriler, Tanpınar'ın ortak muhayyilenin ürünü olan eserlerinde benzer tamlama ilgileri kurduğunu göstermesi bakımından dikkate değerdir. Bu bağlamda Tanpınar'ın eserlerinin birbiriyle ilişkisine dair metinlerarası okumalar yapmak da mümkündür.

Bu çalışma, romanın ve şiirin tamamen farklı kaynaklardan beslenen apayrı türler olduğu ön

yargısını aşındıran bir ayrıntıyı da ortaya çıkarır. Çalışmanın örnekleme üzerinden konuşmak gerekirse; Tanpınar'da şiirin romanı, romanın da şiiri besleyen iki ardışık tür olduğu yargısı kesinlik kazanır. Dolayısıyla Tanpınar'ın şair muhayyilesi ile romancı muhayyilesi arasında bir muvazilik söz konusudur. Bu tespitler ışığında Tanpınar'ın şiir ve romanlarının aynı muhayyilenin ürünü olduğunu söylemekte sakınca yoktur. Tanpınar'ın romanları ve şiirleri arasındaki ilişkinin; *Huzur*, *Mahur Beste* ve *Aydaki Kadın* romanlarında sözcüklerin yanında söz gruplarıyla desteklendiği hatta sık kullanılan birçok sözcüğün Tanpınar'da imgeleştigi, imgeleşen bu sözcüklerin şiirdeki kullanımların devamı mahiyetinde yer yer romanda da imge değerini koruduğu ve anlamsal artalanı devam ettirdiği söylenebilir. *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* ve *Sahnenin Dışındakiler* romanlarında ise sözcük ve tamlama benzerliklerinin daha az olduğu ancak bu iki eserin de aynı imaj dünyasından izler taşıdığı bazı sözcük ve imgeler üzerinden verilmeye çalışıldı. Sonuç olarak Tanpınar'ın şiirlerini ve romanlarını benzer sözcük ve söz gruplarıyla ördüğü, bu durumun da romanlarını şiirleriyle birlikte düşünmeye açık hâle getirdiği rahatlıkla söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Alptekin, T. (1975). *Bir kültür bir insan –Ahmet Hamdi Tanpınar ve edebiyatımıza bakışlar-*, Nakış Yayınları.
- Enginün, İ. ve Kerman, Z. (2007). *Günlüklerin ışığında Tanpınar'la başbaşa*, Dergâh Yayınları.
- Gündüz, A. (2009). Birbirimizi kandırmanın dayanılmaz hafifliği: saatleri ayarlama enstitüsü, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(1), 247- 260.
- Gürbilek, N. (2020). *Kör ayna kayıp şark: edebiyat ve endişe*, Metis Yayınları.
- Kaplan, M. (2013). *Tanpınar'ın Şiir Dünyası*, Dergâh Yayınları. Kerman, Z. (Ed.) (2013). *Tanpınar'ın Mektupları*, Dergâh Yayınları.
- Özcan, N. (2010). "Tanpınar'ın Günlüklerinden Bakıldığında Aydaki Kadın", *Türkbilig*, (20),4-25.
- Somuncu, S. (2011). Huzur ile huzursuzluk ekseninde Tanpınar'ın karakterleri üzerine bir inceleme, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (6), 169-181. (<https://doi.org/10.14520/adyusbd.123>)
- Taburoğlu, Ö. (2019). *Tanpınar sözlüğü: şahsi bir masalın simgeleri*, Doğu Batı Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (2009). *Aydaki kadın*, Dergâh Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (2018). *Bütün şiirleri*, Dergâh Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (2010). *Huzur*, Dergâh Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (2010). *Mahur beste*, Dergâh Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (2016). *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*, Dergâh Yayınları. Tanpınar, A. H. (1997). *Sahnenin Dışındakiler*, Dergâh Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (1969). *Edebiyat üzerine makaleler*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.